

tégia” mellett. Korrekt módon közli a módszerek pedagógiai előnyeit, hátrányait, kiemelve azt a tényt, hogy az olvasás soktényezős folyamat, s nem csak a dekódolástól függ a sikere.

A hatodik fejezet az olvasásmegértést és annak tanítását ismerteti, beemelve jó néhány metodikai szempontot is. Viszont hiányolom a fejezetből az olvasásnak mint az emberi kommunikáció eszközt bemutató felosztását, valamint a tanítást elősegítő didaktikai és metodológiai szempontjait, például a hangos és a néma olvasás közötti különbségtételt. A hangos olvasás esetében az olvasástechnikai tudást mutató, „blattoló” olvasást, a helyes kiejtési normákat betartani tudó, felkészülés utáni hangos olvasást, vagy a gondolatokat közvetítő, tolmácsoló felolvasást. De szívesen olvastam volna többet az „Olvasásmegértés tanítása” fejezetben a néma olvasással történő „tanulni tanulásra” vonatkozó külföldi vagy hazai kutatási eredményekről, s azok alkalmazásairól is.

Az utolsó két fejezet két, nagymintás empirikus vizsgálatot ismertet. A hetedik fejezetben az utóbbi évtizedek öt legismertebb hazai olvasástanítási módszere összehasonlító vizsgálatának eredményeit mutatja be a szerző. A Ligeti-, a Lovász-, a Romankovics-, a Tolnai- és a Zsolnai-féle olvasástanítási stratégiák mért eredményei kapcsán a nemzetközi tapasztalatokkal egyezően megállapítja, hogy az olvasástanítás eredményessége sok tényező függvénye, a dekódolás megtanulásának eredményessége csak kismértékben függ a választott olvasástanítási módszertől (108. p.).

Az utolsó fejezet a magyar kisiskolások olvasási teljesítményeinek szociológiai, kulturális és családi hátterét ismerteti egy tényfeltáró vizsgálat alapján.

A tanulmány utolsó lapjai egybegyűjtve tartalmazzák a könyvben előforduló alapfogalmakat, a glosszáriumot, valamint felsorolja a napjainkig az olvasásról kialakult definíciókat.

Hiánypótló könyv Cs. Czachesz Erzsé-

bet tanulmánykötete mind az olvasáskutatással foglalkozó szakembernek, mind pedig az olvasástanítást és az olvasásfejlesztést az iskolai praxisban nélkülözni nem tudó, gyakorló pedagógus számára.

Sárdi Edit

Tóth József – Trócsányi András
A magyarság kulturális földrajza

Pro Pannónia Alapítvány, Pécs, 1997,
225 p.

Egy nyelvi témájú folyóiratban elsőre talán furcsának tűnhet egy kulturális földrajzzal foglalkozó tankönyv bemutatása. A könyvnek azonban jó néhány fejezete sokkal inkább alkalmazott nyelvészeti, ezen belül nyelvpolitikai témát ölel fel, mint földrajzit. Kiss Jenő (1995) a nyelvpolitikát három részre osztja fel, szerinte az anyanyelvvel, a kisebbségi nyelvekkel és az idegennyelv-oktatással összefüggő feladatok tartoznak hozzá. A jelen mű mindhárom, egyben a kulturális földrajzhoz is tartozó tudományterületen megpróbál újmutatót adni.

A szerzők bevezetőjükben a kulturális földrajznak a geográfián belüli helyét próbálják meghatározni. Az utóbbi években fiatal munkatársaikkal megkísérelték a geográfia tárgykörének bővítését, újabb témakörök geográfiai elemzését, és ilyen új témakörként került bevezetésre a kulturális földrajz is. Az 1989-es évben új, humánreál szakpárosítású tanárképzés indult a pécsi egyetemen. Ezek közé tartozott a földrajz és idegen nyelv szakpár is. Ezen a szakon végzett a szerzők egyike. Ennek a képzésnek a megjelenése és a kettősen képzett fiatalok munkába állása segítette a nyelvtudománynak a földrajztudományba való belopózását.

A könyv tizenkét fejezetre oszlik. Az I. fejezet a kulturális földrajz célját, a föld-

rajztudományban elfoglalt helyét, a pécsi egyetemi oktatásban elért eredményeit mutatja be.

A II. fejezettől a VIII. fejezetig a regionális földrajz különböző témáit tárgyalja a mű, foglalkozik például a népesség nagyságával, szerkezetével és iskolai végzettségével, a közművelődéssel, valamint a tudományos kutatással, az urbanizációval és a migrációval.

A IX. fejezet címe „Az idegennyelv-tudás földrajza”. Ez a fejezet az 1990. évi nyelvismereti képet veti össze az 1941-es állapotokkal, forrásanyagként a népszámlálási adatokat felhasználva. A szerzők állítják, hogy „mindenképpen frissnek kell elfogadnunk a hatéves értékeket, figyelembe véve azt a tényt, hogy a nyelvtudás mindig egy hosszabb folyamat eredménye”, csak bizonyos korlátok között fogadható el. Az a hat év, ami a népszámlálás és a könyv megírása között eltelt, Magyarország és Közép-Európa fejlődésének egy nagyon gyorsan változó szakasza, és ebben a periódusban a külföldi utak lehetőségének megnövekedése, a nyugati vállalatok megjelenése éppen a nyelvismerettel kapcsolatos igényt növelte meg. Megindult az intenzív nyelvi képzés. Nagy számban jelentek meg a nyelvtanításból profitálók, az igényekre új tanítási módszerekkel és azokhoz igazodó oktatási tematikákkal. Megjegyzendő, hogy ebben az időszakban indult el a nyelv-vizsgálóhoz kötött diplomaszerezés, amely korlátai ellenére mégis hozzájárult az általános nyelvismereti szint emeléséhez. Ezenkívül az idegennyelv-tudás magyarországi elterjedtségéről és szintjéről más felmérések is készültek, melyeket az értékelésnél figyelembe lehetett volna venni (pl. Terestyéni Tamás: *Vizsgálat az idegennyelv-tudásról. Modern Nyelvtanítás*, vol. 2, nr. 3, pp. 3–16, 1996). E fejezet tartalmazza a magyar nyelv ismeretére, a nemzetiségi nyelvek ismeretére és a tanult nyelvek ismeretére vonatkozó népszámlálási adatokat. Sajnos, a szerzők a német nyelvet a tanult nyelvek kategóriájában egyáltalán nem is

említik, a német egyedül nemzetiségi nyelvként szerepel. Nyilvánvaló, hogy ez a helyzet a kilencvenes években nem felel meg a reális helyzetnek. A megadott táblázatok és térképek alapján nem szerencsés az 1941-es nyelvtudási adatokat referenciának venni, még akkor sem, ha csak a Magyarország mai területére vonatkozó adatokat vizsgálják, mivel az 1941-es évben egészen sajtós politikai helyzet uralkodott Magyarországon. Másik vitatható állítása a fejezetnek az, hogy a KSH azért nem foglalkozik a latin nyelvvel, mert olyan kevesen beszélnek. Ez azonban nem feltétlenül a nyelvet ismerők alacsony számának tulajdonítható, sokkal inkább annak, hogy a latin nem tartozik az élő nyelvek kategóriájába.

A X. fejezet „A környező országok magyarságának kulturális földrajza”. A környező országok magyar népességének nagyságára utalva a szerzők példaként hozzák, hogy a második magyar egyetemet 1872-ben Kolozsvárott létesítették. Ez azonban nem felel meg a valóságnak, mert az elsőként alapított pécsi egyetem (1367) után Pázmány Péter alapította meg Nagyszombatban a második magyar egyetemet (1635), amely 1777-ben költözött Budára, 1884-ben pedig Pestre, a mai ELTE elődjeként. Ezek az egyetemek, ahogy a kolozsvári, a pozsonyi egyetem is, az akkori magyar területen jöttek létre. Ebben a fejezetben a „trianoni tragédiából” kiindulva elsődlegesen a kisebbségek nemzeti identitástudatát vizsgálják a szerzők irodalmi műveltségük figyelembevételével. Említik az anyaország nyelvhasználatából átvett lexikát, az izoláció eredményeképpen a tájszavak gyakori használatát, a műszaki szaknyelvben előforduló nem magyar szakkifejezéseket.

A IX. és X. fejezet nyelvi vonatkozású részeinek nagyon nagy értéke az, hogy nyelvi, nyelvpolitikai kérdéseket új szemléletű keretben, az időbeli és térbeli összefüggéseket egyesítő kulturális földrajz gondolatvilágában helyezi el. Ez a megközelítés lehetőséget ad az alkalmazott nyelvészet egyes kérdéseinek más területekkel

való szoros kapcsolatának a kialakítására. Ebben a vonatkozásban ez az első összefoglaló mű. Az olvasó, mivel otthon találja magát a szerzők gondolatvilágában, nagyon könnyen megfogalmaz olyan elvárásokat, amelyeket nem ennek az első, újdonságértékű könyvnek kell teljesíteni, hanem a további években lesz lehetőség a kimunkálásukra.

A XI. fejezet „A magyar emigráció kulturális jellegzetességei” címen ismereti a magyarországi kivándorlások főbb hullámain, és kiter a magyar emigráció egyes országokban elfoglalt helyére és szerepére.

A XII. fejezet, „A magyarság kulturális szintje és teljesítményei nemzetközi összehasonlításban” címmel célul tűzi ki, hogy nemzetközi összehasonlításában értékelje a magyar kultúra teljesítményeit. A célkitűzést részben valósítja meg a fejezet, és a téma nagyon nagy volumene miatt csak felvillantani tud egyes területeket, másokat pedig meg sem említ. Példaként hozható, hogy a szellemi teljesítményt a Nobel-díjra keresztlül értékeli, ami valóban egyik mutatója lehet egy nép szellemi potenciáljának, azonban a Magyarországon szerzett szellemi és szakmai felkészítés után külföldi emigrációban kibontakoztatott eredmény hovatartozása mégiscsak vitatható. Csak érintőlegesen kerülhetett sor olyan magyar ösztársadalmi szellemi produktum értékelésére, amelyet a számítástudomány területén produkált a magyar oktatás és kutatás. Neumann Jánosnak a nemzetközi élvonalban való szerepét említik a szerzők, de elmarad olyan óriások méltatása, mint például Kalmár László akadémikusé. A magyar oktatás (általános iskolától az egyetemig) igen magas nemzetközi értékét mutatja az az „anekdota”, amely a vezető tőkés országokban a 70-es, 80-as években népszerű volt. Kérdés: Mi a recept egy műszaki-tudományos probléma megoldásához? Válasz: Végy egy magyar matematikust És itt léphetünk át a magyar oktatási rendszernek a könyv szellemében való értéke-

léséhez. A fejezet tizenegy oldal terjedelme nem tette lehetővé annak érdemi méltatását, hogy például az igen magas szakmai és szemléltető szintű közoktatás hogyan vált a magyar szellemi élet forrásává, milyen szerepet töltöttek be egy-egy város és a hozzá csatlakozó körzet életében a kiemelkedő szinten dolgozó iskolák. A Tessedik Sámuel kezdeményezésével indult agrárképzést folytatták az ipari szakiskolák, technikumok. A gimnázium területén kibontakozott szakmai tehetséggondozás a szervezett tehetséggondozás keretében nemzetközi példa. Ebből fejlődött ki a nemzetközi diákolimpia gondolata és mozgalma, amelyben a magyar közoktatás az élvonalban szerepel. Örvendetes a fejezetben az oktatásra, kutatásra vonatkozó adatok szerepelése. Viszont kár, hogy csak a közölt adatok adnak lehetőséget nemzetközi összehasonlításra, tendenciák kimutatására.

A monográfia nagy érdemeit abban látom, hogy új szemléletet ad, felvet olyan kérdéseket, amelyeket a közeli évek során kellene megválaszolni. Egyet lehet érteni azzal, hogy egy térben és időben vizsgált folyamattal kell leírni a magyar kulturális produkciót, amely a világ fejlődésének szerves része. Ehhez azonban hiányoznak olyan résztanulmányok, kutatások, mint például a magyar közoktatás helye, szerepe, eredményei hazai és nemzetközi megítélésben, a magyarok szerepe az informatika fejlődésében, a tudományos, technikai képzés története és eredményei Magyarországon. Külön fejtegetést érdemelne helyi és időbeni bontásban a nyelvoktatás kérdéseinek érdemi vizsgálata, az analfabétizmus említése mellett pedig a növekvő funkcionális analfabétizmus problémája is. Ezeknek a hiányoknak az ismeretében azonban még jobban kiemelkedik a könyv innovatív kezdeményezéseiből adódó fontossága.

A könyv végén irodalomjegyzék található, amelyben a geográfiai, statisztikai, genetikai témájú művek között sajnos egyetlen nyelvészeti kiadvány sem akad.

Megítélésem szerint a könyv elolvasása után a felvetődő kérdések érdemi kidolgozásának igénye, valamint megválaszolásuk nem a problémát felvetők – a könyv szerzőinek – egyedüli feladata, hanem az érintett területeken dolgozó szakemberek kötelezettsége. Egészében véve jelentősnek tartom a tankönyv megjelentetését, a nyelvpolitika szempontjából pedig helyesnek azt a törekvést, hogy a népesség nyelvi, iskolázottsági, közművelődési területi sajátosságaival a nyelvtudományt is felhasználva más tudományterületek is foglalkozzanak, így a geográfia is.

Fóris Ágota

Szűcs Tibor

A magyar zene hungarológiai közvetítése

Jegyzet és annotált szöveggyűjtemény
JPTE BTK- Dialóg Campus Kiadó,
Pécs-Budapest, 1999, 90 p.

A pécsi Janus Pannonius Tudományegyetem hallgatói már 1987 óta foglalkoznak a magyar mint idegen nyelv/hungarológia tárggyal speciálkollégium, specializáció, 1997-től pedig „B” szak keretén belül. A hungarológiai képzés elsődleges célja a magyar nyelv és kultúra külföldiek számára történő közvetítése. Szűcs Tibor jegyzete és annotált szöveggyűjteménye a magyar zeneművészetnek, zenei műveltségünknek a külföldi hallgatók felé történő közvetítéséhez próbál segítséget nyújtani a hungarológus hallgatóknak. Nem hagyományos értelemben vett zenetörténeti áttekintésről és ahhoz kapcsolódóan zenei hanganyag megadásáról van szó. Többéves lektori tapasztalatai, illetve a több szemeszteren át vezetett szemináriumai érlelték meg a szerzőben azt a gondolatot, hogy miképp lehetne összekapcsolni a nyelvoktatás, a művelődéstörténet és a művészet ismeretanyagait.

A könyv első fejezetében (Nyelv-Irodalom-Zene) a szerző saját tanulmányában a nyelv, a költészet és a zene néhány tanulságos összefüggését vázolja fel. A magyart mint idegen nyelvet tanulót már kezdő szinten is be lehet vezetni a nyelv hangzásvilágába különböző mondókák, gyermekversek, népdalok segítségével. A kezdeti fonetikai gyakorlatokat – a fokozatosság elvét figyelembe véve – később a nyelvtani szerkezetek és a szemantikai elemek vizsgálatára is fel lehet használni. Szemléltetésképpen Weöres Sándor sokak által ismert, „Robogó szekerek” című ritmikus prózája áll a könyvben. Zenéről, zeneiségről tehát csakis nyelvi és irodalmi vonatkozásban, vagyis a prozódia és a deklamáció szempontjából beszélhetünk. A szöveg prozodiájának zeneileg művészi kezelésének számos példája van hazai kórusirodalmunkban. A szerző elsősorban Kodály és Bartók munkásságát emeli ki, hiszen vokális műveik a szövegszerűségnek és a zenei ritmus- és dallamvilágának teljes harmóniájára törekednek. Számomra a tanulmány „fortissimo”-jának tekinthető az a rész, amelyben a szerző az egyébként sem irodalmilag, sem zeneileg nem könnyű, *A kékszakállú herceg vára* című Bartók-operának szemiotikai igényű, komplex megközelítésére vállalkozik. A szimbolikus-balladai emblematika motívumszerű ismétlődésével és a zenei harmónia/diszharmónia kettősségének fokozásával éri el Balázs Béla és Bartók azt a szintézist, ami a népköltészet egyszerű formáit és a szimbolizmus összetett lényegkeresését önti művészi egységbe, összekapcsolva a magyarságot az európaisággal. Ez az a megközelítés, ami megfelel a korszerű hungarológiai felfogásnak. „A hungarológia kontextusa” című részben a megközelítésmód lényegére, a kapcsolatok nyitottságára hívja fel a figyelmet Szűcs Tibor, mégpedig a hungarológia részterületei közötti (belső) és a magyar kultúrát az egyetemes művelődéshez kötő (külső) kapcsolatrendszerre. A nyitott szem-